

12. Міжкультурна комунікація

Кобиляцька Г. С.

студентка факультету лінгвістики
та соціальних комунікацій

*Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

ОСНОВИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. СТЕРЕОТИПИ ТА КОНФЛІКТИ.

Міжкультурна комунікація (термін, введений у науковий обіг Г. Трейгером та Е. Холлом) - комунікація між представниками окремих культур, обмін інформацією, почуттями, думками представників різних культур. Це наука, яка вивчає особливості вербального та невербального спілкування людей, що належать до різних національних та мовно-культурних спільнот. Перше визначення міжкультурної комунікації запропонували у 1972 році американські вчені Ларрі Самовар і Річард Портер у книзі «Комунікація між культурами» («Communication between Cultures»). Згідно з цим визначенням, міжкультурна комунікація - це такий вид комунікації, в якому відправник і одержувач належать до різних культур. Звичайним прикладом міжкультурної комунікації може бути переклад літературного твору іноземною мовою. При цьому відбувається не лише суто міжлінгвістична інтеракція, а в повному обсязі - міжкультурна комунікація.

Актуальність. Міжкультурна комунікація є багатоаспектним феноменом. Встановлення та налагодження ділових стосунків у різних сферах діяльності, вирішення конфліктів, прискорений процес глобалізації та інтеграції країн у світовий інформаційний простір, ставлять питання необхідності налагодження комунікації на перше місце. Заслуговують на увагу праці таких дослідників як Е. Холл, Д. Вундерліх, Х. Баузіnger, Д. Круше, Й. Болтен та інших. **Предмет** статті - міжкультурна комунікація та її основні аспекти. **Об'єкт** – комунікаційні процеси, діалог на всіх рівнях міжкультурної комунікації. **Мета** – налагодження міжкультурної комунікації, взаємодії та співпраці різних груп комунікантів, вирішення конфліктів, подолання стереотипів, формування толерантності.

Враховуючи міждисциплінарний характер міжкультурної комунікації, поступово склалися три методологічних підходи до її вивчення:

функціональний, пояснювальний і критичний. Залежно від безпосереднього предмета вивчення, виокремлюють певні аспекти міжкультурної комунікації, основними серед яких є **культурологічний, лінгвістичний, етичний, соціально-комунікативний, психологічний, професійно-прикладний** [1, с. 248].

Необхідність теоретичного розроблення спеціального курсу, а пізніше й окремої науки «Міжкультурна комунікація», виникла після Другої світової війни. Досвід інтернаціональної співпраці під час війни і після неї, зокрема активістів Корпусу миру, яких відряджали до різних країн для допомоги, виявив брак знань і навичок у міжкультурному та міжетнічному спілкуванні, що призводило до невдач у позитивних намірах волонтерів. Це стало поштовхом для створення у 1946 році у США спеціального Інституту служби за кордоном (Foreign Service Institute), який очолив Едвард Холл. Цей заклад мав готувати дипломатів, розвідників, волонтерів Корпусу миру, міжнародних військових та інших фахівців для роботи за кордоном, сприяти усуненню міжрасових та міжетнічних конфліктів. Е. Холл залучив до своєї команди спеціалістів із різних галузей - психологів, етнологів, антропологів, соціологів, культурологів та ін. [1, с. 250].

Міжкультурна комунікація пов'язана із багатьма іншими науками, прикладними галузями, видами мистецтва (літературою, музикою, живописом, фольклором), дипломатією та ін. Особливе місце вона посідає у системі мовознавчих і суміжних наук. Міжкультурна комунікація як результат взаємодії культур, спирається на здобутки культурології. Наприкінці ХХ століття з царини психології, нейрофізіології, інших суміжних наук виокремилися когнітивістика (лат. *cognitio* — пізнання) і когнітивна лінгвістика. Важливими для міжкультурної комунікації є також напрацювання соціології [2, с. 24].

Зі зростанням глобалізаційних змін, поширенням міжнародних контактів, інтернаціоналізацією суспільства загалом змінився і характер спілкування. Налагодження ділових і дружніх контактів із представниками інших держав передбачає володіння іноземними мовами. Однак цього мало, оскільки серйозною перешкодою у спілкуванні з іноземцями є незнання їхніх етнічних і культурних особливостей і невербальних засобів спілкування [2, с. 26].

Особливої актуальності навички у сфері міжкультурного спілкування набули в часи бурхливого розвитку міжнародних контактів, які розпочалися в 70-ті роки ХХ ст. У Європі інтерес до міжкультурної комунікації виник пізніше, свідченням чого є включення цього курсу до університетських програм тільки у 70-80-ті роки ХХ ст. Із розвитком євроінтеграції та розширенням Євросоюзу вона набула особливої популярності. В Україні, як і в інших країнах колишнього СРСР, здійснюють тільки перші кроки щодо утвердження міжкультурної комунікації як науки та навчальної дисципліни, що є наслідком впливу радянських освітянських стереотипів [3, с. 2].

Роком появи міжкультурної комунікації як академічної дисципліни, варто вважати 1954 рік, коли вийшла книга Е. Голла і Д. Трагера «Culture as Communication» («Культура як комунікація»), у якій автори вперше запропонували для широкого користування термін «міжкультурна комунікація». Пізніше основні положення міжкультурної комунікації були більш ґрунтовно розвинуті у відомій роботі Е. Гогга «The Silent Language» («Німа мова», 1959 рік), де автор показав тісний зв'язок між культурою та комунікацією [3, с. 3].

У міжкультурній комунікації першорядну роль відіграє спілкування - діалог або полілог культур. **Діалог культур** - взаємодія культур у процесі міжкультурної комунікації, оволодіння іноземними мовами тощо. **Культурний код** - спосіб, яким конкретна культура членує, категоризує, структурує, оцінює світ, що оточує кожну людину, приналежну до певної національної спільноти. Міжкультурна комунікація також включає в себе такі основні елементи як «народ», «нація» і «менталітет» – етнологічно ідентичні поняття, що визначають біологічне походження групи людей, але в соціально-політичному аспекті вони не є тотожними [4, с. 6].

У міжнаціональних та міжкультурних контактах, де «мова тіла» найчастіше може бути набагато зрозумілішою, ніж іноземна мова співрозмовника, важливу роль відіграють **засоби невербальної комунікації** – «безмовна мова» (за визначенням Е. Холла). Найважливішою особливістю невербальної комунікації є те, що вона здійснюється за допомогою всіх органів чуття: зору, слуху, дотику, смаку, тощо, кожен з яких утворює свій канал комунікації [4, с. 8].

Схема 1. «Засоби – канали невербальної комунікації» [4, с. 8]

Окремо виділяють **паравербальні засоби**, які являють собою сукупність звукових сигналів, що супроводжують усне мовлення, додаючи додаткових значень (інтонація, висота і сила голосу, паузи) та ін., все те, що передає певну інформацію про співрозмовника і створює атмосферу спілкування [4, с. 9].

В залежності від кількості учасників, виділяють наступні види комунікації:

Схема 2. «Види комунікації» [5]

Стереотипи і упередження в міжкультурній комунікації.

Інтернаціоналізація та глобалізація в суспільстві потребують налагодження контактів на міжнародному рівні. Як відомо, характер взаємодії між представниками однієї культури обумовлюється їхнім соціальним походженням, вихованням, освітою, сферою професійної діяльності, індивідуальним світосприйняттям. Іноді це призводить до деяких труднощів під час комунікації. У зв'язку з цим, на передній план виступає необхідність вивчення вербального забезпечення. Людина вивчає іноземну мову для того, щоб бути здатною спілкуватися нею, проте спілкування можливе лише на основі спільного коду. Мова - зв'язуючий місток між людьми, але й водночас в умовах неправильної міжкультурної комунікації - бар'єр, який призводить до культурного шоку [6].

Поняття «культурний шок» увів американський антрополог К. Оберг, який виходив з ідеї, що входження в нову культуру супроводжується неприємними почуттями – втрати друзів і статусу, подиву і дискомфорту при усвідомленні відмінностей між культурами, а також плутаниною в ціннісних орієнтаціях, соціальної та особистісної ідентичності [6, с 280].

У міжкультурній комунікації **конфлікт** розглядається не як зіткнення чи конкуренція культур, а як порушення комунікації. У зв'язку з непорозумінням між різними групами комунікантів у процесі спілкування виникають конфлікти, підґрунтям яких є культурні **стереотипи та архетипи**. Термін «стереотип» у сучасному розумінні вперше використав американський журналіст Волтер Ліпман у своїй книзі «Суспільна думка» для позначення усталеного спрощеного образу об'єкта в свідомості людини. Ліпман виділив чотири аспекти стереотипів [7]:

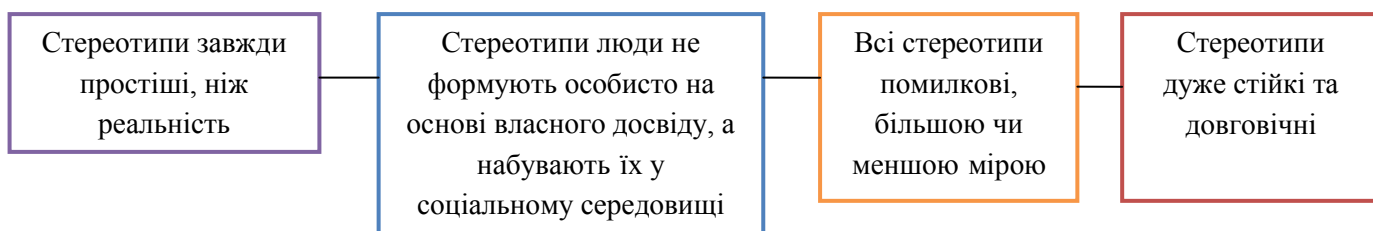

Схема 3. «Аспекти стереотипів Ліпмана» [7]

Найпоширеніші і найнебезпечніші для міжкультурної комунікації є **національні (етнічні) стереотипи**. Міжкультурна комунікація може бути успішною тільки при дотриманні **толерантності** - толерантної комунікативної поведінки, яка передбачає формування ввічливості, мовного етикету, політкоректності та культури спілкування. **Три «Т» - «Терпіння, Терпимість, Толерантність»** - ось формула міжкультурної комунікації. Позитивне розуміння толерантності досягається через з'ясування її протилежності - **інтолерантності**, або нетерпимості, яка ґрунтується на переконанні, що твоя група, твоя система поглядів, твій образ життя стоять вище всіх інших. Найпоширеніші прояви інтолерантності - расизм, націоналізм, дискримінація, вигнання, сегрегація, репресії, релігійні переслідування та ін. [8].

Для досягнення повноцінного ефекту міжкультурного спілкування, його учасники повинні володіти не лише іноземною мовою, а також і відповідними навичками – компетенціями. М. Байрам виокремлює такі види компетентності [8]:

Компетенція	Опис
Аналітична компетенція	Розуміння цінностей, вірувань, практик, парадоксів іншої культури і суспільства, включаючи етнічне та політичне розуміння
Емоційна компетенція	Здатність розкриття (емпатії) до різноманітних культурних досвідів і впливів, інтерес та повага до чужих культур, цінностей, традицій, досвіду – транснаціональна культурна емпатія
Креативна компетенція	Здійснення синтезу культур, бачення альтернатив різноманітних варіантів
Поведінкова компетенція	Не лише володіння мовою, але й робота як перекладача, вільне використання міжкультурних невербальних кодів (природність), здатність до позбавлення комунікативного непорозуміння при різних комунікативних стилях, здатність підтримання міжперсональних відносин, відповіді на транснаціональні виклики, тиск глобалізації (уніфікація, міграція)

Таблиця 1. «Види компетенцій М. Байрама» [8]

Висновок. Золоте правило моральності: «Стався до людей так, як хочеш, щоб ставилися до тебе» з давніх часів було основним етичним принципом. **Платинове правило Бенета:** «Поступай з іншими так, як вони вчинили б самі з собою». В основі цього правила лежить здатність до емпатії. Отже, розуміння відмінностей, подолання стереотипів, отримання відповідних знань і компетенцій є запорукою успішної міжкультурної комунікації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лебедева Л. Е. Міжкультурна комунікація: лінгвістичний аспект. Філологічні студії. – Вип. 9, 2013. С. 246 – 252.
2. Галицька М. М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. Освітологічний дискурс, № 2 (6), 2014. С. 23 – 32.
3. Холоденко О. В., канд. педагог. наук, доц. Особливості міжкультурної комунікації. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. 3 с.
4. Бахов І. С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, № 2, 2012. 9 с.
5. Конспект лекцій з дисципліни «Міжкультурна комунікація». 42 с.
6. Палько І. М., асист. каф. педагог. і педагог. Майстерності. Міжкультурна комунікація як чинник формування міжкультурної толерантності майбутніх соціальних педагогів. Житомирський державний університет ім. І. Франка. Серія: Межкультурний діалог. История и современность. С. 277 – 283.
7. Поняття міжкультурної комунікації. https://stud.com.ua/90288/kulturologiya/ponyattya_mizhkulturnoyi_komunikatsiyi. URL (дата звернення: 08.08.2020).
8. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакін. «Академія», 2012. 288 с.